

Föreningen
VETERANJÄRNVÄGEN

Mål och visioner
för
verksamheten
2009 – 2014

Innehåll

		<i>Museum</i>	5
		<i>Bana</i>	5
		<i>Kringaktiviteter</i>	5
<i>Dokumentets Syfte</i>	2	<i>Järnvägsmiljöer</i>	5
<i>Dokumentets Omfattning</i>	2		
		<i>Arbetsstillfällen</i>	6
		<i>Fordon</i>	6
<i>Målsättningar allmänt</i>	3		
<i>Förutsättningarna</i>	3	<i>Dressinuthyrningen</i>	7
<i>Framtiden</i>	3	<i>Modelljärnvägen</i>	7
		<i>Intäkter</i>	7
<i>Mål och visioner för verksamheten</i>	4		
<i>Medlemmar</i>	4		
<i>Besökare</i>	4		
<i>Trafik</i>	4		

Dokumentets Syfte

Detta dokument är avsett att vara ett styrande och vägledande dokument för arbetet inom föreningen de närmaste fem åren (d. v.s. under åren 2009-2014). Detta ligger till grund för prioriteringar och budgetfördelningar under dess giltighetstid, men är inte för den skull avsett att vara statiskt (dvs. efter ett godkännande så kan det komma att uppdateras om inre eller yttre förutsättningar så kräver.) I god tid innan utgången så kommer det att uppdateras så att en kontinuitet uppnås gentemot stadgar och visioner.

Dokumentets Omfattning

Dokumentet har följande omfattning och uppläggning:

- Föreningens utgångsläge 2009
- Föreningens vision, den långsiktiga inriktningen på föreningen, för tiden bortom målsättningen.

Föreningens målsättningar i den omfattning som vi tror oss uppnå senast 2014. Dessa är indelade i ett antal områden som vart och ett definieras.

Målsättningar allmänt

Hobbymål

Målet är att verksamheten skall utgöra grunden för en trivsamt och meningsfull fritidsysselsättning för medlemmarna. Det skall vara intressant och givande att ha Veteranjärnvägen som sin hobby. Där var och en efter sina egna förutsättningar kan vara med och bidra eller ta del av verksamheten. Detta oavsett om man är aktiv eller stödjande medlem.

Samtidigt skall det finnas möjligheter att utbilda sig och utvecklas. Alla skall känna att det är motiverat och lärorikt att vara medlem i föreningen.

Men att vara med i en förening ställer även krav på samarbetsförmåga och ansvarstagande.

Musealt mål

Målet är att skapa ett levande museum som på ett verklighetstroget sätt visar hur järnvägen fungerade innan bilar och lastbilar tagit över trafikuppgifterna. Viktigt är också att åskådliggöra och visa utvecklingen av järnvägen, från de tidiga tågen på 1800-talet fram till 50-talets rälsbussar.

Att samla in intressanta fordon har tidigare varit en stor uppgift för föreningen. Nu gäller det även att bevara och renovera. I Klippan finns en enastående järnvägsmiljö som delvis har återställts. Men här finns det fortfarande mycket att göra. I Ljungbyhed behöver ett helt nytt stationsområde återskapas.

Turistmål

Målet är att skapa en attraktiv kultur- och turistanläggning där besökarna aktivt sätts i centrum som resenärer i ett attraktivt skådespel där de förflyttas till en svunnen tid. Veteranjärnvägen skall samtidigt utgöra en viktig del i sammanlänknings mellan Klippan och alla de upplevelseområden som finns i de anslutande omgivningarna. I de här trakterna finns några av Sveriges mest attraktiva besöksmål; Söderåsens nationalpark, Skärälid, Herrevadskloster, Rönneå, Spången samt F5-området med militärmuseum. Genom att utveckla ett samarbete kan Klippans resecentrum knytas samman med de olika natur- och kulturturistiska resmålen med hjälp av veteranåtgång och veteranbussar.

Trafikmål

Målet är att bedriva regelbunden museal trafik efter tidtabell Klippan-Ljungbyhed med en intressant och om-

växlande fordonspark. Resan skall inte bara utgöra en del i besökarens utfärd utan även innebära en intressant upplevelse som ger nya kunskaper att ta med hem. Att bedriva trafik är nödvändigt för all annan verksamhet. Utan trafikintäkter så blir det svårare att genomföra övrig aktivitet. Trafik på Banverkets spår är en kompletterande inkomstkälla. Men kraven på ny teknik, högre hastigheter och tätare trafik ute på linjerna gör detta allt svårare. Ett fortsatt ökat samarbete med Sveriges Järnvägmuseum i Ängelholm kan också bredda utbudet av tillfällena för trafik.

Förutsättningarna

Med museijärnvägen Klippan-Ljungbyhed som bas finns det enastående möjligheter att utveckla en unik turistanläggning. Upptagningsområdet är det bästa tänkbara. På mindre än en timme kan över en miljon besökare ta sig till Klippan. Det gäller bara att de inte kommer samtidigt! Det är enkelt att komma dit med bil, tåg eller buss både för besökare och medlemmar. Söderåsen med omgivning är dessutom sedan gammalt ett välkänt utflyktsmål för båda skåningar, danskar och långväga turister. I och med Nationalparkens tillkomst har antalet besökare blivit ännu fler. Söderåsen är idag en av Sveriges mest besökta platser med ca 750.000 besökare årligen. Här finns stora möjligheter att finna samarbetspartners till vår verksamhet.

På den 10 km långa sträckan mellan Klippan och Ljungbyhed reser man genom ett av Skånes vackraste naturscenerier med silhuetten av Söderåsens som bakgrund.

I Klippan ansluter museijärnvägen direkt till ett resecentrum med intensiv tåg- och busstrafik. Här finns också en fantastisk järnvägsmiljö med magnifika och historiska järnvägsbyggnader. Hjärtat i anläggningen är stor lokstation med vändskiva och 8-portars lokstall. Detta utgör en förmälig bas för föreningens verksamhet med lok och vagnar. Miljön är numera komplett med vattentorn, vändskiva, vattenhäst, kolkgränd, kolkran m.m. I anslutning till lokstallarna finns även utmärkt personallokaler och andra ändamålsenliga byggnader. Till Klippan har vi också skaffat ett eget stationshus, som ursprungligen stod i Tormestorp.

I Ljungbyhed finns det däremot ingen genuin järnvägsmiljö bevarad. Men här finns i stället bra förutsättningar för att återskapa en mycket attraktiv ändstation för utfärdstågen. Husarlägret inne

på F5-området skulle kunna utgöra en tilltalande omgivning för en liten station. Här finns redan ett kulturskyddat område med fantastiska kulturbyggnader och intressanta museer. Alldeles intill detta kan museitågen i framtiden ha sin slutstation. Ett helt perfekt resmål för en utfärd i tiden, eller även för en fortsatt färd med veteranbuss till andra besöksmål i omgivningarna.

Föreningen förfogar över en unik samling av järnvägsfordon. Åtta ånglok varav flertalet kommer från olika skånska privatbanor. Personvagnarna är i gamla trävagnar och av många skiftande typer, huvudsakligen byggda 1890-1920. I föreningens samlingar finns också ett antal motorlok, rälsbussar, motorvagnar och godsagnar. Även här är det i huvudsak fordon med ett förflutet i Skåne som vi har valt att bevara. Föreningens museala ambitioner har alltid varit mycket höga. Det innebär att renoveringarna sker så kompromisslöst som möjligt och med stor överensstämmelse mot originalet. Förnyelsen är väl tryggad, det finns gott om renoveringsobjekt, bl.a. flera personvagnar från olika skånska privatbanor.

Framtiden

Den närmaste framtiden innehåller många spännande planer. Framför allt skall museitrafiken mellan Klippan och Ljungbyhed åter komma igång. Utan trafikintäkter så försvåras all övrig verksamhet.

När vi tvingades ställa in trafiken mellan Klippan och Ljungbyhed uppstod stora problem. Att hålla 10 km järnväg fritt från ogräs utan att kunna använda växtskyddsmedel blev en omöjlighet. Lika omöjligt blev det att underhålla eller trafikera ett spår som doldes i grönska. Trafiken ställdes därför in i väntan på en positiv lösning.

Arbetet med att rusta upp spåret har nu ändå påbörjats, i första hand från Klippan till Nybygget. I Ljungbyhed planeras för en ny ändstation inne på gamla F5:s område.

Andra planer för framtiden är att komplettera med fler byggnader för fordon i Klippan. Både för förvaring och renoveringsarbeten. Ett annat önskemål är att öppna upp lokstallarna regelbundet för besökare.

Banan Klippan-Ljungbyhed finns även med i Läns trafikens förslag på sträckor som i framtiden kan vara lämpliga att trafikera med så kallad "Light rail" trafik

Mål och visioner för verksamheten

Huvudinriktning 2009-2014

Följande påbörjade projekt slutförs.

- Fordonshallen i Klippan färdigställs.
- Banan Klippan-Ljungbyhed rustas upp etappvis
- Renoveringen av ångloket BLHJ 2 avslutas
- Revisionen av ångloket Sa 1277 slutförs
- Renoveringen av personvagnen från MTJC 29
- Övertagandet av lokstallsområdet enligt Banverkets erbjudande

Följande projekt genomförs.

- Utveckla ett samarbete med anslutande turistmål
- En allmän upprustning av trafikfordon och förädsvagnar
- Vår bangård och plattformar i Klippan anpassas till ett resecentrum
- Utveckla och förbättra kringmiljön
- Befintliga byggnader rustas upp
- En ny kiosk och cafébyggnad i Klippan
- Införskaffa fler maskiner och utrustning för ett effektivare banunderhåll
- Medlemsrekrytering
- En bevarandeplan upprättas för fordonsparken

Följande projekteras och påbörjas om möjligt

- En ny ändstation i Ljungbyhed
- Museum och utställning i lokstallarna
- En verkstadsbyggnad för revisioner och underhåll av lok och vagnar
- Kompletterande byggnader för fordonförvaring
- Revision av ett ångloket
- Renovering av godsvagnar

Medlemmar

Målet är att medlemsantalet skall vara över 500 medlemmar 2014 varav minst 50 är aktiva.

Det behövs en aktivare marknadsföring av medlemskapet. Medlemstidningen Ångtrycket är i sin nuvarande form mycket bra. Men med fler nummer, utökad sidantal och färgtryck skulle den bli ännu attraktivare för medlemmarna. Informationen till medlemmarna måste förbättras, både i utskick och på hemsidan. Klubb- och personallokaler behöver en allmän upprustning. Nya överliggningsrum behöver ställas i ordning. Specialerbjudanden enbart för medlemmar som resor, rabatter, möten, studiebesök och försäljningsartiklar. En aktiv modelljämvägsklubb för att slussa in ungdomar i verksamheten.

Besökare

Målet är att vi skall ha 15.000 besökare om året 2014.

För att locka många besökare krävs en aktiv marknadsföring och samverkan med andra besöksattraktioner i området. Söndagstrafik med ångtåg och dressinuthyrning övriga dagar är de två viktigaste publikmagneterna. Lördagar

och vid andra tillfällen kan rälsbussar användas mellan Klippan och Nybygget. För extratåg och beställningstrafik mellan Klippan och Ljungbyhed behövs det en samordning med dressinuthyrningen. Verksamheten kompletteras om möjligt med externa arrangemang på Banverkets spår samt t.ex. på Sveriges Järnvägsmuseum i Ängelholm.

En utställning och museum i Klippan som kan vara öppen alla dagar sommartid. Här finns det också möjligheter till öppethållande av kiosk och kafé.

Trafik

Målet är att anordna minst 20 trafikdagar om året 2014

Målet är också att bedriva regelbunden museal trafik efter tidtabell mellan Klippan-Ljungbyhed med en intressant och omväxlande fordonspark. När upprustningen av linjen Klippan-Ljungbyhed blir klar så trafikeras banan lämpligen med ångtåg på söndagarna under sommarmånaderna. Lördagar och vid andra tillfällen används rälsbussar mellan Klippan och Nybygget. För extratåg och beställningstrafik på banan krävs ett system för bokningarna som gör det möjligt att samordna trafiken

med dressinuthyrningen. Veteranjärnvägen skall utgöra en viktig del i sammanlänkningen mellan Klippan och de upplevelseområden som finns i de anslutande omgivningarna. Genom att utveckla olika samarbeten kan Klippans resecentrum knytas samman med olika natur- och kulturturistiska resmål som Söderåsens nationalpark, Skäralid, Herrevadskloster, Rönneå, Spången samt F5-området med militärmuseet med hjälp av veterantåg och veteranbussar. Banan kommer då även att få en transportuppgift.

Externa arrangemang på Banverkets spår samt på Sveriges Järnvägsmuseum i Ängelholm kompletterar verksamheten så länge som detta går att genomföra. För all trafik krävs det personal med rätt utbildning och kompetens. Det är därför viktigt att utbildningsverksamheten intensifieras. För verksamhet som riktar sig till allmänheten krävs det en aktiv marknadsföring.

Med hjälp Sveriges äldsta restaurangvagn kan vi ta oss an många skiffande uppdrag. Allt från släktmiddagar, firmafester och konferenser till bröllop.

Museum

Målet är att skapa en intressant utställning för besökare

När fordonshallen blir uppförd kommer det att bli möjligt att disponera om de fordon som nu finns i lokstallet. Renoveringsobjekt kan flyttas ut i fordonshallarna och ersättas med renoverade fordon. På så sätt öppnar sig nya och helt fantastiska möjligheter för att öppna upp platserna 1-5 i lokstallarna för intresserade besökare. Kompletterat med andra föremål och utställningar kan lokalen förvandlas till ett unikt och imponerande nostalgimuseum. Basen bör vara en utställning om järnvägarna kring Klippan samt en mera allmän och pedagogisk utställning om järnvägarna i Skåne. Detta kan kompletteras med årliga temautställningar. Lokaler kan i första hand vara öppna på helgerna. Efter hand kan öppetiderna utökas till alla dagar under sommaren och resten av året för grupper och skolverksamhet. Utställningen kompletteras med kiosk/souvenirbutik och kafé/örelse.

Bana

Målet är en trafikabel och säker bana med prydliga stationsområden. För att få banan mellan Klippan och Ljungbyhed trafikabel med persontrafik så krävs det stora insatser. Standarden på räls och underbyggnad är bra. Men en ordentlig upprustning med utbyte av ett stort antal slipers är nödvändigt. Tack vare dressinuthyrningen så har spåret inte vuxit igen med sly och busk. Men ogräset måste bort. Banvallen behöver röjas innan den plogas. Ny grus behöver tillföras på flera ställen. Vägskyddet måste förbättras. För att klara en så omfattande upprustning så behövs det maskiner och fordon för banarbetet. Det är därför viktigt att nödvändiga ma-

skiner införskaffas när Banverket eller andra företag utmönstrar utrustning. Det kommer även att behövas entreprenörer som hjälper till med de maskinella delarna av arbetet. Förutom en allmän upprustning så behövs det däreför ett löpande underhåll för att vidmakthålla standarden på de sträckor som blir klara. Utöver själva banan så finns det ett par andra projekt som vi måste planera för. I Ljungbyhed behövs det en ny ändstation på eller i anslutning till Husarlagret. Vår station i Klippan måste integreras i det nya resecentrumet när det byggs. Önskvärt är också att nya hållplatser och i framtiden även en mötesstation anläggs.

Kringaktiviteter

Målet är att ge besökarna största möjliga utbyte av ett besök.

Förutom tågresan så måste vi kunna erbjuda våra besökare möjligheter till kiosk och enklare förtäring. Detta är också en viktig inkomstkälla. Vår nuvarande kioskbyggnad i Klippan är så dålig att den måste rivas. Istället bör den ersättas av en ny som innehåller både kiosk/kafé/örelse med souvenirbutik. Den kan vara öppen alla dagar sommartid när utställningen är öppen. På söndagar och vid beställningar kan den kompletteras med restaurangvagnen. Det är viktigt att så mycket som möjligt av den publika delen placeras under ett gemensamt tak för att minska antalet personer som behöver engageras vid ett öppethållande.

Genom att arrangera tema och nostalgidagar kan vi bättre marknadsföra verksamheten samtidigt som vi får mer variation och uppmärksamhet

Samarbetet med närliggande föreningar, företag och intressanta besöksmål måste intensifieras. Men även arrange-

mang typ veteranfordonsträffar skall vi försöka knyta till oss.

Järnvägsmiljöer

Målet är att kunna visa upp prydliga och trovärdiga järnvägsmiljöer med fördrif en passande byggnader.

Klippan är föreningens bas och det är här som flertalet resenärer påbörjar sitt besök hos oss. Här ansluter museijärnvägen direkt till ett resecentrum med tät tåg- och busstrafik. Järnvägsmiljön är unik med praktfulla historiska järnvägsbyggnader. Här finns ett stort oförändrat stationshus från 1875. Lokstallar med vattentorn, vändskiva, vattenhäst, kolgård, kolkran m.m. som vi har återställt. I anslutning till lokstallarna finns även utmärta personallokaler och andra historiska byggnader.

Länsstyrelsen har också uppmärksammat vår kulturhistoriska insats i sitt **Kulturmiljöprogram**. I deras sammanställning över **"Särskilt värdefulla kulturmiljöer i Skåne"** så är Klippan den enda lokstallmiljön som finns omnämnd! **"Stationshuset är välbevarat och vid bangården finns lokstall och vattentorn från ångloksepoken, anläggningar som försvunnit på de flesta andra platser. Hela järnvägsmiljön är av stort värde."** Även riksantikvarieämbetet har uppmärksammat oss och har vid flera tillfällen lämnat bidrag till olika projekt.

Till Klippan har vi också skaffat ett eget stationshus, som ursprungligen stod i Tormestorp. Ett pågående projekt innebär att en 100 meter lång fordonshall uppförs i anslutning till lokstallet. Den delas och placeras över två spår för att inte dominera miljön. I samband med att det nya resecentrum anläggs måste vi på sikt anpassa våra spår och

Mål och visioner för verksamheten 2009 – 2014

plattformar så att vi kan erhåller rundgångsmöjlighet. Det behövs även en ny byggnad för kiosk och kaféverksamhet. Miljön skulle på sikt även behöva kompletteras med ett godsmagasin. För driften behövs det i framtiden en verkstadsbyggnad och fler byggnader för förvaring av fordon. Området måste också inhägnas för att förhindra fortsatt skadegörelse och stölder. En del av inhägnaden kan då lämpligen utföras som plank för att hindra insyn.

Målet fram till 2014 är i första hand att montera fordonshallen, åtgärda dåliga tak och stallportar, måla om klubbhusen samt en ny kiosk.

Området behöver också en omfattande städning utomhus. Alla renoveringsobjekt skall gömmas utom synhåll. De publika ytorna skall vara prydliga.

I Ljungbyhed måste arbetet med att projektera en ny ändstation påbörjas. På F5-området i anslutning till Husarlägret finns det mycket fina förutsättningar för en liten fin station.

Utmed linjen skulle det behövas hållplatser med plattformar och väntkurar. För framtiden finns det även önskemål om en mötesstation.

Arbetsstillfällen

Målet är att så mycket som möjligt av det löpande underhållet av anläggningen skall utföras av anställd (t.ex. bi-dragsberättigad) personal.

Många arbetsuppgifter är lämpliga att utföras av anställd personal. Banarbete, fastighetsunderhåll och trädgårdsarbete är exempel på detta. Men även som bokningspersonal för dressiner och extratåg. Öppethållande i kiosk, kafé och utställning är andra exempel.

Föreningen skapar indirekt även arbetsstillfällen när olika företag som anlitas

för arbeten på fordon, byggnader och bana. Samma sak när besökarna stannar för att äta, handla, tanka, övernatta eller besöka andra aktiviteter.

Fordon

Målet är att visa upp en representativ samling av olika fordonstyper som besökarna kan åka med eller beskåda. Att kunna visa upp olika tåg från flera tids-epoker med företrädesvis skånsk anknytning. Men även att bevara och spara fordon som medlemmarna i framtiden kan finna intressanta att renovera. Sveriges Järnvägsmuseums i Gävle har tillsammans med olika experter sammanställt en "Nationell bevarandeplan för järnvägsfordon". Här återfinns många av Veteranjärnvägens fordon. Järnvägsmuseum konstaterar också att Föreningen Veteranjärnvägen "*förfogar över en mycket värdefull och imponerande samling av historiska järnvägsfordon*".

Föreningens ambition och målsättning ligger sedan långt tillbaka helt i enlighet med intentionerna i denna bevarandeplan. Utöver bevarandet på det nationella planet har föreningen dessutom även tagit på sig ett ansvar för många unika och intressanta järnvägsfordon som har en mera regional anknytning till Skåne.

Målet är också att föreningens museala lok och vagnar skall förvaras inomhus. Detta gäller både renoverade fordon och renoveringsobjekt. Föreningen har idag inklusive pågående projekt ca 310 meter spår under tak. Till detta kommer ca 55 meter utlånade fordon som förvaras inomhus. Ett av de största problemen är bristen på inomhusförvaring av fordon. Detta är ett problem som delas med flertalet järnvägsföreningar. Med

tanke på att många av fordonen är byggda redan på 1800-talet så är det stora kulturella värden som står på spel. Föreningen har även godsvagnar och tjänstevagnar som används som förråd eller på annat sätt behövs för verksamheten. Dessa kan efter målning och eventuell upprustning mycket väl stå kvar utomhus och utgöra en del av jämvägs miljön.

Beslut har tagits om att upprätta en egen bevarandeplan. De fordon som inte bedöms som nödvändiga eller intressanta att behålla skall avyttras. I första hand erbjuds de till andra föreningar eller så skotas de efter reservdelsplockning.

För att kunna bedriva en fungerande museitrafik så behövs det ett visst antal fordon. Det behövs körklara ånglok och personvagnar. Dessutom rälsbussar och motorlok. Det är också viktigt att det finns reservfordon, arbetsfordon och förrådsvagnar. I utställningen skall det också finnas fordon. Vi har samlat ihop fordon till ett musealt godståg med trevliga vagnar från många skånska privatbanor. Till sist så måste det sparas på renoveringsobjekt för framtiden.

Under den kommande perioden så planeras för följande arbeten: Slutföra renoveringen av BLHJ 2 och färdigställa revisionen av ångloket Sa 1277. Därefter kan ett nytt stort ångloksprojekt påbörjas. Vi skall slutföra renoveringen av personvagnen MTJ C 29. Personvagnarna som skall användas i trafik behöver genomgående ses över och snyggas till. Ytterligare ett eller två motorlok behöver bli körbara. Godsvagnar och förrådsvagnar skall rustas upp. Alla renoveringsobjekt skall om möjligt gömmas undan och inte visas upp inför publik.

Dressinuthyrningen

Målet är att utveckla uthyrningen av cykeldressiner.

Sedan 1996 hyr Veteranjärnvägen även ut cykeldressiner mellan Nybygget och Ljungbyhed. Detta har blivit en mycket populär attraktion som lockar tusentals besökare varje år. Verksamheten administreras numera av en stödförening. Dressinerna hyrs ut från maj till september. Utanför Ljungbyhed har bankvaktstugan "Lilla Kloster" från 1892 blivit upprustad. Här finns ett fint minimuseum samt kontor för dressinpersonalen. I den lummiga trädgården finns utmärkta möjligheter till ett måltidsuppehåll.

När museitrafiken kommer igång på Veteranjärnvägen så kommer möjligheterna till dressinuthyrningen att reduce-

ras de dagar som tågtrafiken inte utannonseras.

Modelljärnvägen

Målet är att bygga och visa upp en större modelljärnväg. I Föreningen Veteranjärnvägens verksamhet ingår även en modelljärnvägsavdelning. Många av föreningens medlemmar bygger eller samlar på modelltåg. I en av föreningens byggnader har en större lokal iordningställts för ändamålet och en modelljärnväg är under uppbyggnad. Tanken är att både yngre och äldre medlemmar tillsammans skall kunna färdigställa en modelljärnväg. Förhoppningsvis blir detta också en möjlighet att slussa in yngre medlemmar i verksamheten.

Intäkter

Målet är att intäkterna från verksamheten skall täcka de löpande utgifter samt bidra till utvecklingen av verksamheten. Trafikintäkter är tillsammans med dressinuthyrningen de viktigaste inkomstkällorna. Intäkter från kringaktiviteter som kiosk, café, restaurangvagn, souvenirbutik och övrig försäljning kan också ge stor avkastning. Vi måste bli betydligt mera aktiva när det gäller att söka bidrag och sponsorer. Gåvor och annonser är andra sätt att få in pengar, men även tjänster eller material till verksamheten.

Utän regelbundna intäkter blir det omöjligt att utveckla verksamheten. Budgetplaneringen är viktig och måste ständigt följas upp.

